

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Геолого-географічний факультет

Кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру
Кафедри економічної та соціальної географії і туризму

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан геолого-географічного факультету
Черкез Є.А.
(П.І.Б.)
“ ” 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної комплексної красзнавчо-географічної практики

для студентів геолого-географічного факультету

за напрямом 01 Освіта / Педагогіка

спеціальністю 014 Середня освіта

освітня програма Середня освіта (Географія)

Форма навчання	Курс	Семестр	Тривалість тижнів	Залік диференційний
денна	2	4	3	+
заочна	4	8	3	+

Розробники робочої програми навчальної комплексної краєзнавчо-географічної практики для студентів 2-го курсу геолого-географічного факультету спеціальності 014.07 Середня освіта. Географія:

Тригуб В. І., к. геогр. н., доцент, доцент кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру;

Тортик М. Й., к. геогр. н., к. геогр. н., доцент, доцент кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру;

Хомич Л. В., к. геогр. н., доцент, доцент кафедри економічної та соціальної географії і туризму

Затверджено на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № 1 від “ 31 ” серпня 2020 р.

Завідувач кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

_____
(підпис)

(Буяновський А. О.)
(прізвище та ініціали)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету

Протокол № 1 від “ 23 ” вересня 2020 р.

Голова НМК ГГФ

_____
(підпис)

(Сич В. А.)
(прізвище та ініціали)

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 4,5 годин – 135 змістових модулів – 3 ІНДЗ* – _____ (вид завдання)	Галузь знань <u>01 Освіта / Педагогіка</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>014.07 Середня освіта</u> <u>(Географія)</u> (код і назва) Спеціалізації: (назва) Рівень вищої освіти: <u>перший (бакалавр)</u>	<u>Нормативна</u>	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		2-й	4-й
		<i>Семестр</i>	
		4-й	8-й
		<i>Лекції</i>	
		год.	год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		год.	год.
		<i>Лабораторні</i>	
		год.	год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		135* год.	135* год.
		у т.ч. ІНДЗ*: - год.	
Форма підсумкового контролю: диференційний залік			

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

Вступ

1. Мета та завдання практики
2. Організація проведення практики
3. Зміст практики
4. Методичне забезпечення
5. Форми та методи контролю. Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів-практикантів
6. Вимоги до звіту практики.
7. Рекомендовані джерела та інформаційні ресурси

Додатки

Вступ

Навчальна комплексна краєзнавчо-географічна практика складена для студентів 2-го курсу відповідно до освітньої програми підготовки бакалаврів зі спеціальності 014.07 «Середня освіта. Географія». Тривалість практики згідно навчального плану 3 тижні.

Навчальні практики – одна з найважливіших складових частин в підготовці бакалаврів природничо-наукової освіти. На навчальних практиках студенти закріплюють отримані протягом аудиторних лекційних і лабораторно-практичних занять теоретичні знання і практичні уміння і навички, опановують нові методи пізнання природи і природних процесів, знайомляться з проблемами охорони і раціонального використання природних ресурсів та об'єктів культурної спадщини.

Краєзнавчо-географічна практика є важливою ланкою у системі географічної освіти, готує майбутнього вчителя географії до проведення самостійних географічних досліджень і систематичного використання географічного краєзнавчого матеріалу та сприяє виробці певних професійних навичок, які необхідні майбутньому вчителю географії як в педагогічній так і дослідницькій діяльності.

За час навчання на 1 і 2 курсах студенти прослухали лекції з фундаментальних географічних дисциплін: «Основи фізичної географії», «Геологія загальна та історична», «Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів», «Основи суспільної географії», «Метеорологія і кліматологія», «Біогеографія з основами екології», «Ландшафтознавство», «Загальна гідрологія» та здобутті знання закріпили під час проходження навчальної загальної фізико-географічної практики на першому курсі. Кожна з навчальних практик сприяє формуванню і поглибленню багатьох географічних понять, розширенню уявлень про прикладні аспекти географічних дисциплін, знайомству з Рідним краєм.

1. Мета та завдання практики

Основною *метою* навчальної комплексної краєзнавчо-географічної практики є: поглиблення та закріплення теоретичних знань та навичок студентів з загально-професійних предметів та дисциплін предметної підготовки; розширення знань, отриманих під час аудиторних занять з дисциплін фізико- географічного та суспільно-географічного змісту; оволодіння необхідних вмінь і навичок для подальшого самостійного виконання краєзнавчо-географічних досліджень; ознайомлення з історико-географічним та господарським освоєнням, з сучасним рівнем соціально-економічного розвитку регіону Українського Причорномор'я (Одеська, Миколаївська, Херсонська області), з його сучасною економіко-географічною характеристикою на основі вивчення фактологічного матеріалу під час проведення екскурсій, виїзних маршрутів, роботи з літературними джерелами та статистичними даними; набуття професійних навичок оброблення матеріалів і результатів особистих спостережень, а також

оформлення індивідуальних звітів.

Завданням навчальної комплексної краєзнавчо-географічної практики є:

- поглибити і закріпити знання з вивчених теоретичних курсів;
- сформувані вміння щодо застосування на практиці методів економіко-географічного дослідження конкретної території, методів аналізу статистичних даних та картографічних матеріалів;
- навчитися застосовувати методики краєзнавчо-географічних досліджень для вивчення історії окремих регіонів, історичних пам'яток, родоводів та ін.;
- навчитися класифікувати краєзнавчі дослідження за основними напрямками (історичне краєзнавство, географічне, літературне, мистецтвознавче, бібліотечне, церковне, музейне, пам'яткознавче тощо);
- ознайомитися з літературними, довідниковими, бібліографічними та іншими джерелами краєзнавства;
- ознайомитися з фізико-географічною характеристикою місць проходження практики;
- ознайомитися з основними закономірностями утворення ґрунтів;
- ознайомитися з географією ґрунтів території проходження практики та Рідного краю.
- ознайомитися з внутрішньою структурою та системою організацій краєзнавчих товариств (Національної спілки краєзнавців, Українського товариства охорони пам'яток історії та культури тощо);
- проаналізувати основні напрямки діяльності краєзнавчих організацій та осередків Одеси і Одещини.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування наступних **загальних компетентностей (ЗК)** та **фахових компетентностей (ФК)** відповідно до освітньої програми зі спеціальності 014.07 Середня освіта. Географія:

- **ЗК5** – здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- **ЗК6** – здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях;
- **ЗК10** – здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- **ФК2** – здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних і суспільних територіальних комплексів;
- **ФК5** – здатність орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі в контексті необхідності постійного розширення і актуалізації географічних знань для підвищення професійної майстерності;
- **ФК7** – володіння методикою географічних досліджень, здатність виконувати польові дослідження природних і суспільних об'єктів та процесів, педагогічні дослідження, інтерпретувати отримані результати за допомогою інноваційних технологій;

- **ФК9** – здатність до пошуку джерел географічної інформації, їх наукового опрацювання з використанням широкого спектру наукових методів і підходів та представлення результатів за допомогою сучасних інформаційних технологій.

Очікуваними *результатами* проходження комплексної географічної практики є наступні:

- **ПРН3** – усвідомлює зміни, які відбуваються у географічному середовищі під впливом чинників різного характеру; розуміє наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства; знає важливість збереження навколишнього середовища, охорони біологічного різноманіття, природоохоронної та природно-заповідної діяльності.
- **ПРН4** – Знає основні фізико-географічні та суспільно-географічні процеси, що відбуваються у географічному просторі на різних рівнях його організації, причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства.
- **ПРН11** – Вміє встановлювати географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства, використовує концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях.
- **ПРН14** – Проводить польові природознавчі, фізико-географічні й суспільно-географічні, а також педагогічні дослідження, інтерпретує отримані результати досліджень, застосовує їх у професійній діяльності для організації практичних занять з географії в школі та для позашкільної краєзнавчої і природоохоронної роботи.
- **ПРН17** – Вміло організовує шкільне та туристичне краєзнавство, збирає, упорядковує і використовує краєзнавчі матеріали, вміє працювати з різними джерелами краєзнавчої інформації; формує в учнів екологічні цінності й відповідальне ставлення до природи, повагу культурних цінностей і традицій місцевого населення під час краєзнавчих екскурсій і туристичних походів, вміє розробити комплекс вправ з метою забезпечення ефективного виконання польової практичної та краєзнавчо-туристичної діяльності.
- **ПРН22** – Застосовує базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, її теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати суспільно-географічні явища і процеси, пов'язувати та порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії; вільно передає географічні ідеї, принципи і теорії письмовими, усними та візуальними засобами.
- **ПРН23** – Вибирає і застосовує основні методики та інструменти, які є типовими для різних галузей географії, виконує стандартні виміри і спостереження основних параметрів географічного середовища, необхідні для формування предметних компетентностей з географії в середніх загальноосвітніх школах.

Очікувані результати навчання. У результаті проходження практики студенти повинні *знати*:

- методи географічних досліджень;
- методи пізнання природи і природних процесів;
- методи економіко-географічних досліджень конкретної території;
- історичні періоди розвитку Одеси і Одеської області, засвоїти процес історичного розвитку Одещини;
- види історичних джерел, що використовуються в краєзнавчих дослідженнях, оволодіти методами їх вивчення і використання отриманої інформації;
- поняття ґрунту, його значення як компонента біосфери і основного засобу сільськогосподарського виробництва;
- загальні закономірності процесів утворення і географію основних типів ґрунтів;

***вміти*:**

- використовувати методи фізико-географічних та економіко-географічних досліджень;
- надати фізико-географічну характеристику місць проходження практики;
- встановлювати географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства;
- використовувати методи історико-краєзнавчих досліджень при вивченні різних видів пам'яток;
- аналізувати джерела до заданої теми;
- складати біографію, описувати пам'ятки, виявляти і систематизувати краєзнавчі джерела та матеріали;
- складати паспорт краєзнавчого об'єкта тощо;
- провести морфологічний опис ґрунту і діагностувати його класифікаційну належність;
- провести польове вивчення ґрунтів і ґрунтового покриву заданої території та відібрати ґрунтові зразки для подальшого лабораторно-аналітичного дослідження і характеристик.

2. Організація проведення практики

Практика проводиться в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова на кафедрах: географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру і кафедри економічної та соціальної географії і туризму. Проведення практики відбувається після складання студентами іспитів і заліків за поточний семестр. Дати початку і завершення практики визначаються відповідним наказом по університету. Загальна тривалість практики – 3 тижні.

У перший за наказом день практики студенти, які проходять практику, збираються на факультеті для загального інструктажу з охорони праці та техніки безпеки, який проводять керівники практики, отримують завдання, оформляють первинну документацію.

Під час проходження практики студенти отримують також індивідуальні завдання.

Навчальна практика складається з трьох етапів: підготовчого, польового та камерального.

1. Підготовчий етап: ознайомлення з метою, завданнями навчальної практики та правилами техніки безпеки.

Перед початком практики завідувач кафедри та керівники практики проводять установчу конференцію, під час якої студенти ознайомлюються з метою, завданнями та вимогами щодо проходження практики, отримують кваліфікований інструктаж з техніки безпеки (правил дорожнього руху, поведінки на водних об'єктах, поблизу геологічних відслонень та свердловин і колодязів, правил протипожежної безпеки, правил першої допомоги при надзвичайних випадках тощо), а також робочу програму практики, план-графік практики та щоденник, який є основним робочим документом. Вирішення різноманітних організаційних питань.

2. Польовий етап практики займає більшу частину часу. В цей період у польових умовах студенти під керівництвом викладачів виконують дослідження природних компонентів, проводять краєзнавчі дослідження, вчаться зв'язувати між собою природні явища, оцінювати антропогенний вплив на довкілля.

Знайомляться з особливостями історико-географічного та історико-культурного та господарського розвитку м. Одеси, м. Білгород-Дністровського / м. Чорноморська в ході екскурсії та виїзних маршрутів: Одеса-Білгород-Дністровський-Одеса (або Одеса-Чорноморськ-Одеса), відвідування історико-краєзнавчих музеїв названих міст, музею-фортеці у м. Білгород-Дністровському, музею Чорноморського порту.

Більшість робіт виконується під керівництвом викладачів, але на кінець польового етапу практики студенти отримують індивідуальні завдання для закріплення отриманих навичок та знань, а саме:

- наносять на план міста маршрут, індивідуально за вибором розробляють проект маршруту тематичної екскурсії (наприклад, «основні промислові підприємства міста», «основні транспортні магістралі міста», «основні рекреаційні об'єкти міста», «визначні пам'ятники історії та культури міста» і т. д.);
- використовують економіко-географічну карту регіону Українського Причорномор'я з обов'язковим висвітленням структури промисловості та сільського господарства адміністративних областей та основних економічних центрів, зображенням транспортної інфраструктури регіону;
- надають фізико-географічну, в тому числі ґрунтову характеристику території проживання з описом краєзнавчих об'єктів.

Результатом самостійної роботи студентів є складання індивідуального звіту із приведенням всіх виконаних робіт.

3. Камеральний етап передбачає систематизацію та узагальнення отриманих під час практики досліджень, записи у щоденниках та складання індивідуального звіту.

3. Зміст практики

Змістовий модуль 1. Загальна фізико-географічна характеристика регіону.

Тема 1. Фізико-географічна характеристика природних умов Одещини (фізико-географічне положення, тектоніка та геологія, рельєф, кліматичні умови, поверхневі та підземні води, ґрунтовий покрив, рослинність, тваринний світ).

Тема 2. Особливості ґрунтового покриву Одещини.

Тема 3. Міське середовище: фізико-географічна та екологічна характеристика (на прикладі міста Одеси).

Практична робота 1. Фізико-географічна характеристика природних умов території проживання.

Практична робота 2. Польовий опис ґрунту на вододільній поверхні та схилі. Закладення ґрунтового розрізу, його повний опис та ідентифікація типу ґрунту.

Практична робота 3. Вплив промислових підприємств та транспорту на екологічний стан біосередовища міста Одеси.

Під час проведення практики за першим змістовним модулем розглядаються наступні тематичні розділи:

1. Фізико-географічна характеристика природних умов Одещини. Географічне положення території, тектонічна будова та рельєф.

2. Кліматичні особливості території Одещини. Сучасні тенденції щодо зміни клімату.

3. Рослинний покрив території.

4. Особливості ґрунтового покриву, основні закономірності географії поширення ґрунтів Одещини.

5. Сільськогосподарська освоєність ґрунтів, проблеми їхньої охорони і раціоналізації використання та підвищення родючості.

Змістовий модуль 2. Економіко-географічна характеристика регіону Українського Причорномор'я.

Тема 1. Загальна характеристика регіону. Особливості економіко-географічного, транспортно-географічного положення регіону, адміністративно-територіальний устрій.

Тема 2. Історико-географічні особливості освоєння та розвитку господарства регіону Українського Причорномор'я.

Тема 3. Природно-ресурсні передумови формування господарства та розселення населення на території регіону. Структура господарства.

Тема 4. Соціально-демографічна характеристика регіону.

Тема 5. Господарство регіону (структура, сектори, види діяльності, спеціалізація). Найбільші економічні центри регіону, їх господарська спеціалізація. Територіальні відмінності в межах регіону за спеціалізацією та рівнем розвитку господарства.

Тема 6. Перспективи та проблеми розвитку регіону Українського Причорномор'я на сучасному етапі розвитку економіки країни.

Практична робота 1. Нанесення на план міста індивідуального маршруту під час радіальних виїздів до м. Чорноморськ, м. Білгород-Дністровський, м. Одеси.

Практична робота 2. Розроблення проекту маршруту тематичної екскурсії у формі презентації (наприклад, «міста регіону», «визначальні туристичні об'єкти регіону», «основні рекреаційні об'єкти міста / регіону», «визначні пам'ятники історії та культури міста/ регіону» тощо).

Практична робота 3. Опрацювання, систематизація, аналіз статистичних даних щодо демографічного, соціально-економічного розвитку регіону з метою формування загальної соціально-економічної характеристики регіону.

Під час проведення практики за другим змістовним модулем за основними тематичними розділами студенти складають звіт за планом:

1. Загальна характеристика регіону. Особливості економіко-географічного, транспортно-географічного положення регіону, адміністративно-територіальний устрій
2. Історико-географічні особливості освоєння та розвитку господарства регіону Українського Причорномор'я.
3. Природно-ресурсні передумови формування господарства та розселення населення на території регіону.
4. Соціально-демографічна характеристика регіону.
5. Структура господарства. Найбільші економічні центри регіону, їх господарська спеціалізація. Територіальні відмінності в межах регіону за спеціалізацією та рівнем розвитку господарства.
6. Перспективи та проблеми розвитку регіону Українського Причорномор'я на сучасному етапі розвитку економіки країни.

Змістовий модуль 3. Краєзнавчі пам'ятки Одещини.

Краєзнавча частина практики сприяє розширенню загальноосвітнього світогляду, підвищує інтерес до історії рідного краю, сприяє активізації пізнавальної діяльності, знайомить з найбільш доступними прийомами краєзнавчих досліджень.

Лекція 1. Історичні періоди розвитку Одеси і Одеської області.

Лекція 2. Визначні краєзнавчі пам'ятки Одещини.

Лекція 3. До історії Новоросійського (Одеського) університету (2 год.).

Практична робота 1. Описати музеї міста Одеси (за вибором) (6 год.).

Практична робота 2. Штучні ландшафти та особливості їх підтримки (на прикладі Ботанічного саду м. Одеси): особливості створення, функціонування, підтримка у діючому стані. Акліматизація рослин. Ландшафтний дизайн.

1. **Практична робота 3.** Дослідити 1 краєзнавчий об'єкт в межах міста і 1 в межах області. Підготувати по кожному презентацію для ознайомлення (презентація готується в програмі Power Point до 25-30 слайдів) та розробити детальний план відвідування.

Під час проведення практики за третім змістовним модулем розглядаються наступні тематичні розділи:

1. Методи пізнання природи і природних процесів. Методи краєзнавчих досліджень.
2. Класифікація краєзнавчих досліджень за основними напрямками (історичне краєзнавство, географічне, літературне, мистецтвознавче, бібліотечне, церковне, музейне, пам'яткознавче тощо).
3. Внутрішня структура та система організацій краєзнавчих товариств (Національна спілка краєзнавців, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури тощо).
4. Основні напрямки діяльності краєзнавчих організацій та осередків Одеси і Одещини.
5. Краєзнавчі пам'ятки Одещини.
6. Історія Новоросійського (Одеського) університету.
7. Геолого-географічний факультет Одеського університету імені І. І. Мечникова: історія створення та сьогодення.

Експерсії під час практики

Під час навчальної краєзнавчо-географічної практики більшість занять проводиться під керівництвом викладачів кафедри географії України, ґрунтознавства та земельного кадастру і кафедри економічної і соціальної географії та туризму геолого-географічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова вигляді лекцій, польових та практичних робіт.

Експерсії проводяться під час практики з метою здобуття студентами найбільш повної уяви про навколишнє середовище, вміння виконувати дослідження природних компонентів, проводити краєзнавчі дослідження, пов'язувати між собою природні явища, оцінювати антропогенний вплив на довкілля.

Експерсії одноденні. Зміст експерсій відображається у індивідуальних польових щоденниках з практики.

Маршрути в межах міста Одеси та Одеської області впродовж навчальної краєзнавчо-географічної практики:

Маршрут № 1. м. Одеса – м. Чорноморськ (об'єкт практики: Чорноморський морський порт, музей порту) – м. Одеса

Маршрут № 2. м. Одеса – м. Білгород-Дністровський – м. Одеса

Маршрут № 3. м. Одеса – Одеський краєзнавчий музей (об'єкт практики: експозиція музею присвячена заселенню та соціально-економічному розвитку регіону).

Маршрут № 3. м. Одеса – Аграрний Університет (об'єкт практики: ґрунтовий музей).

Маршрут №4. м. Одеса – с. Нерубайське – м. Одеса (об'єкт практики: Одеські катакомби).

Маршрут № 5. м. Одеса – Ботанічний сад ОНУ імені І. І. Мечникова (об'єкти практики: штучні ландшафти та особливості їх підтримання).

Маршрут № 6. м. Одеса – Одеська астрономічна обсерваторія (об'єкт практики: Одеська астрономічна обсерваторія (історія створення, основні сучасні дослідження)).

Маршрут № 7. м. Одеса – поля зрошення, Хаджибейський лиман (об’єкт практики: польовий опис ґрунту на вододільній поверхні та схилі. Закладення ґрунтового розрізу, його повний опис та ідентифікація типу ґрунту.

4. Методичне забезпечення

Матеріали та інструкції з техніки безпеки, підручники і навчальні посібники, періодичні та інтернет-джерела, статистичні збірники, матеріали бібліотек, музеїв, архівів, презентації, ілюстративно-демонстраційні засоби, програмне забезпечення.

5. Форми та методи контролю

Формою підсумкового контролю успішності є *диференційований залік* у вигляді усного індивідуального опитування студентів за всіма матеріалами практики (включаючи теоретичний та практичний розділи і звітні матеріали).

До здачі заліку студенти допускаються у разі наявності у них заповненого за етапами практики індивідуального польового щоденника та індивідуального звіту за окремими темами та завданнями.

Залік проводиться у формі опитування, під час якого студент повинен продемонструвати вільне володіння матеріалами практики.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85 - 89	B	добре	
75 - 84	C		
70 - 74	D	задовільно	
60 - 69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів-практикантів

Критерії :

«Відмінно» - глибоке, усвідомлене розуміння завдань практики, відмінна підготовка та виконання індивідуальних завдань практики, виконання всіх завдань, високий рівень знань під час захисту звіту.

«Добре» - достатня підготовка до практики, вчасне оформлення щоденника практики та звітної документації, достатній рівень виконання індивідуальних завдань та відповідних знань під час захисту звіту.

«Задовільно» - задовільна підготовка до практики, неповний та нечіткий аналіз тематичного матеріалу практики, недостатнє використання наочностей, допущення неточностей (помилки) при виконанні індивідуальних завдань, задовільний рівень знань під час захисту звіту.

«Незадовільно» - нерозуміння завдань практики, не виконання поставлених завдань, незадовільне оформлення та ведення щоденника практики, звітної документації, відсутність виконання індивідуальних завдань, незадовільний рівень знань під час захисту звіту або відсутність звіту.

Результати складання заліку заносяться у залікову книжку студента і екзаменаційну відомість. Диференційна оцінка з практики враховується нарівні з іншими оцінками, які характеризують успішність студента. Практика та залік проводиться відповідно до термінів згідно наказу по ОНУ.

6. Вимоги до звіту з практики

Звіт оформлюється як окрема робота за заданим планом і містить матеріали лекційних та власних (індивідуальних) досліджень. Кожний студент відповідає за виконання окремих блоків звіту та особисто виконує індивідуальні завдання. Звіт повинен містити короткий зміст матеріалів, опрацьованих студентом під час навчальної практики. Складений звіт повинен мати наскрізну нумерацію сторінок та відповідати тематичному плану:

1. Фізико-географічна характеристика природних умов Одещини (фізико-географічне положення, тектоніка та геологія, рельєф, кліматичні умови, поверхневі та підземні води, ґрунтовий покрив, рослинність, тваринний світ).
2. Особливості ґрунтового покриву Одещини.
3. Економіко-географічне положення регіону Українського Причорномор'я (час утворення областей, площа, кількість населення, адміністративний устрій, особливості положення). Історія освоєння та заселення території регіону. Природні ресурси областей.
4. Населення та демографічна ситуація. Характеристика сучасної демографічної ситуації. Система розселення (міське, сільське населення, міста обласного підпорядкування, густина населення).
5. Господарство. Спеціалізація та рівень розвитку промисловості. Спеціалізація та рівень розвитку сільського господарства. Портове господарство регіону.

6. Проблеми соціально-економічного розвитку регіону Українського Причорномор'я.
7. Класифікація краєзнавчих досліджень за основними напрямками (історичне краєзнавство, географічне, літературне, мистецтвознавче, бібліотечне, церковне, музейне, пам'яткознавче тощо).
8. Основні напрямки діяльності краєзнавчих організацій та осередків Одеси і Одещини. Краєзнавчі пам'ятки Одещини.

До звіту також входять індивідуальні завдання:

1. Фізико-географічна характеристика природних умов території проживання (змістовий модуль 1, практична робота 1).
2. Польовий опис ґрунту. Закладення ґрунтового розрізу, його повний опис та ідентифікація типу ґрунту (змістовий модуль 1, практична робота 2).
3. Проект маршруту тематичної екскурсії (наприклад, «основні промислові підприємства міста», «основні транспортні магістралі міста», «основні рекреаційні об'єкти міста», «визначні пам'ятники історії та культури міста» тощо (змістовий модуль 2, практична робота 2).
4. Опрацювання, систематизація, аналіз статистичних даних щодо демографічного, соціально-економічного розвитку регіону з метою формування загальної соціально-економічної характеристики регіону. Характеристика промисловості та сільського господарства адміністративних областей та основних економічних центрів (за вибором) (змістовий модуль 2, практична робота 3).
5. Опис музеїв міста Одеси (за вибором) (змістовий модуль 3, практична робота 1).
6. Опис пам'яток історії та культури Рідного краю (за місцем проживання) (змістовий модуль 3, практична робота 3).

Як зазначалося, письмовий звіт, як кінцевий результат навчальної практики, готується за встановленим зразком та переліком питань до захисту, належним чином оформлюється та перевіряється і затверджується керівниками практики від навчального закладу.

Форми звітних документів затверджуються кафедрою, відповідають національним вимогам до оформлення рукописів.

Звіт практики зберігається на кафедрі протягом трьох років.

7. Рекомендовані джерела та інформаційні ресурси

1. Атлас почв Украинской ССР / [под ред. Н. К. Крупского, Н. И. Полупана]. – К. : Урожай, 1979. – 145 с.
2. Барановський М. О. Економічна та соціальна географія України: реальний сектор економіки. Навчальний посібник. Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2018. – 376 с.
3. Болдирев О. В. Одесі – 600: Іст. нарис /О. В. Болдирев. — Одеса: Юг, 1994. — 72 с.
4. Бондаренко Н. І. Одесознавство. Навчальний посібник / Н. І. Бондаренко, Л. В. Вовк, А. І. Горбатюк, Г. В. Закіпна, А. В. Красножон,

- Л. О. Мельниченко, Р. М. Розенберг, Н. А. Суворова, О. А. Тарасенко, О. Л. Яворська – Одеса, 2010. – 384 с.
5. Відродження Одеси: Архітектура повоєнного десятиріччя / Тимофієнко В. І. ІПСМ АМУ. – К.: Музична Україна, 2006. – 484 с.
  6. Географія Одещини: природа, населення, господарство / Під загальною редакцією проф. О.Г. Топчієва. – Одеса: Астропринт, 1998. – 88 с.
  7. Головне управління статистики в Миколаївській області URL: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>
  8. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>
  9. Головне управління статистики в Херсонській області URL: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/statistichna-informatsiya.html>
  10. Герлігі П. Одеса: Історія міста, 1794—1914 /П. Герлігі — Київ : Критика, 1999.
  11. Енциклопедія етнокультурознавства. Понятійно-термінологічний інструментарій, концептуальні підходи. Ч. І. Кн. І. – К., 2000.
  12. Заремба С. З. Українське пам'яткознавство / С. З. Заремба. – К., 1991.
  13. Заставний Ф. Д. Україна. Природа, населення, економіка / Ф. Д. Заставний. – Львів: Априорі, 2011. – 504 с.
  14. Історія міст і сіл Української РСР : у 26 т. – К., 1967–1974.
  15. Кисельова В. П. Краєзнавчі бібліографічні видання України 1980–1990 рр.: бібліографічний покажчик / В. П. Кисельова. – К., 1992.
  16. Краєзнавство в Україні: Сучасний стан та перспективи. – К., 2003.
  17. Ладвищенко Г. Місто, в якому ми живемо. – Одеса: Маяк, 1959. – 46 с.
  18. Литвиненко Л. Одеса літературна /Л. Литвиненко // «День». — 2003. — Вип. №133.
  19. Маринич О. М. Фізична географія України : Підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – К. : Знання, 2006. – 512 с.
  20. Немець Л.М., Сільченко Ю.Ю., Вірченко П.А. Економічна і соціальна географія України. Навчальний посібник. –Харків, 2014. –265с.
  21. Одесса. Путеводитель-справочник / Андриевский Николай Юлианович, Гайворон Аркадий Абрамович, Коляда Иван Митрофанович. — Одесса : «Маяк», 1981. — 144 с.
  22. Одеський регіон: передумови формування, структура та територіальна організація господарства: навч.посібник / Одеський на.ун-т ім. І.І. Мечникова; авт.колектив: О.Г. Топчієв. І.І. Кондратюк, В.В. Яворська та ін. – Одеса: Астропринт, 2012. – 336.
  23. Охорона пам'яток історії та культури в Українській РСР. – К., 1989.
  24. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів : підручник. У двох частинах. Ч. 1. / С. П. Позняк. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 270 с.
  25. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів : підручник. У двох частинах. Ч. 2. / С. П. Позняк. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 286 с.
  26. Полевой определитель почв / [под ред. Н. И . Полупана, Б. С. Носко, В.

- П. Кузьмичева]. – К. : Урожай, 1981. – 320 с.
27. Полупан М. І. Класифікація ґрунтів України / М. І. Полупан, В. Г. Соловей, В. А. Величко. – К. : Аграрна наука, 2005. – 300 с.
  28. Почвы Украины и повышение их плодородия. Экология, режимы и процессы, классификация и генетико-производственные аспекты / [под ред. Н. И. Полупана]. – К. : Урожай, 1988. – Т. 1. – 296 с.
  29. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование / А. М. Маринич, В. М. Пащенко, П. Г. Шищенко. – Киев : Наук. думка, 1985. – 224 с.
  30. Природа Украинской ССР. Почвы / Н. Б. Вернандер, И. Н. Гоголев, Д. И. Ковалишин и др. – К. : Наук. думка, 1986. – 216 с.
  31. Природа Украинской ССР. Растительный мир / Т. Л. Андриенко, О. Б. Блюм, С. П. Вассер и др. – Киев : Наук. думка, 1985. – 208 с.
  32. Проблеми регіонального розвитку півдня України (Аналітичні оцінки) Монографія/ За загальною ред. О.Л. Михайлюк, Л.В. Хомич. – Одеса, «Друк», 2006 – 199 с.
  33. Саркисьян К. Улицы рассказывают: Очерки / К. Саркисьян, Ставницер. М. – 6-е, испр. и доп. — Одесса : Маяк, 1979. – 263 с.
  34. Сапожников И. В. Запорожские и черноморские казаки в Хаджибее и Одессе (1770-1820 -е годы) / И. В. Сапожников, Г. В. Сапожникова. – Одесса, 1998. – 272 с.
  35. Сердюк А. Історичне краєзнавство: доробок останнього десятиріччя / А. Сердюк // Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. – Львів, 2004.
  36. Скрипник Г. Етнографічні музеї в Україні / Г. Скрипник. – К., 1990.
  37. Стара Одеса: архітектура Причорномор'я / Одес. держ. худож. музей. – Одеса: Вид. Одес. держ. худож. музею, 1927. – 55 с., 48 с. іл.
  38. Тронько П. Т. Краєзнавство у відродженні та культурі. Досвід. Проблеми. Перспективи / П. Т. Тронько. – К., 1994.

Вимоги щодо організації і проведення навчальної практики

Керівники практики від Університету:

- забезпечують проведення всіх організаційних заходів перед початком практики: інструктаж про порядок проходження практики та з техніки безпеки, надання студентам-практикантам необхідні документи;
- розробляють індивідуальні завдання для студентів-практикантів, ознайомлюють їх з програмою, цілями та завданнями практики;
- інформують студентів про порядок звітності з практики, а також документальне забезпечення;
- у разі виявлення недоліків в організації практики своєчасно їх усувають;
- у складі комісії приймають заліки з практики;
- подають завідувачу кафедри письмовий звіт про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо поліпшення практики студентів.

Обов'язки студентів-практикантів:

- до початку практики одержати від керівника практики від навчального закладу консультації щодо оформлення необхідних документів;
- своєчасно розпочати роботу згідно розкладу практики;
- звертатися до керівника практики, завідувача кафедри з усіх питань, що виникають під час її проходження;
- у повному обсязі виконувати завдання, передбачені програмою практики і вказівками її керівника;
- вивчити і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- вести щоденник практики, а після її завершення подавати щоденник разом із звітом керівнику практики;
- своєчасно скласти залік з практики.

За можливості на час карантинних заходів під час пандемії COVID-19 студенти завдання практики виконують у дистанційному режимі.